

9. *Погорелко В.Ф.* Функции Советского общенародного государства. – К., 1980.
10. *Скакун О.Ф.* Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків, 2001.
11. Загальна теорія держави і права: Підруч. для студ. юрид. вищих навч. зал. / За ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – Харків, 2010.
12. Теорія права і держави: Навч. посіб. / С.Д. Гусарев, А.Ю. Олійник, О.Л. Слюсаренко. – К., 2008.
13. *Нагорная Т.А.* Функции Советского государства в период НЭПа: 1921-1929 гг.: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Самара, 2007.
14. *Мелихова А.В.* Функции советского и современного российского государства: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Казань, 2006.
15. Основной Закон (Конституция) Союза Советских Социалистических Республик: Принят II съездом Советов СССР 31.01.1924 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.nbuv.gov.ua/articles/history/1924cnst.htm.
16. Об утверждении Положения о Прокуратуре Союза ССР: Постановление Центрального Исполнительного Комитета и Совета Народных Комиссаров СССР от 17.12.1933 // Сборник законов СССР. – 1934. – № 1. – Ст.ст. 2-а, 2-б.
17. Конституция (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик: Утвержд. Чрезвычайным VIII съездом Советов СССР 05.12.1936 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/history/1936cnst.htm>.
18. Об утверждении Положения о прокурорском надзоре в Союзе ССР: Указ Президиума Верховного Совета Союза ССР от 24.05.1955 // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1955. – № 9. – Ст. 222.
19. О прокуратуре СССР: Закон Союза ССР от 30.11.1979 // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1979. – № 49. – Ст. 843.
20. Конституція України // ВВР. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
21. Про прокуратуру : Закон України від 05.11.1991, № 1789-ХІІ // ВВР. – 1991. – № 53. – Ст. 793.

Надійшла до редакції 12.03.2012

С.О. Тіщенко

кандидат юридичних наук, доцент
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 342.2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО МЕХАНІЗМУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Досліджено загальні засади організації та функціонування механізму держави, проаналізовано системність і структурованість як невід'ємні атрибути сучасного механізму української держави, запропоновано новий підхід до розуміння структури механізму української держави.

Ключові слова: *механізм держави, українська держава, організація та функціонування механізму держави, системність, структурованість.*

Исследуются общие основания организации и функционирования механизма государства, анализируются системность и структурированность как неотъемлемые атрибуты современного механизма украинского государства, предлагается новый подход

к пониманию структуры механизма украинского государства.

Ключевые слова: *механизм государства, украинское государство, организация и функционирование механизма государства, системность, структурированность.*

The article is devoted to the general principles of organization and functioning of the mechanism of the state. Analyzed systematic and structuring of the state's mechanism as the attributes of the modern Ukrainian state. The new approach to the understanding of the structure of the mechanism of the Ukrainian state.

Keywords: *mechanism of the state, the Ukrainian state, organization and functioning of the state's mechanism, systematic, structuring.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку української державності та суспільні перетворення актуалізували важливість наукового опрацювання питань організації й функціонування механізму держави та перспектив його вдосконалення з метою максимального наближення до механізму правової держави.

Актуальність розгляду цієї проблематики пояснюється ще й тим, що Конституція України хоча й підбила підсумки тривалих дискусій про загальні засади організації та функціонування механізму держави, показавши відданість ідеалам гуманізму, демократії й вільного розвитку особистості, але й залишила відкритою цілу низку питань щодо взаємодії найвищих органів державної влади, визначення їх компетенції, розподілу функцій та повноважень між ними.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичним підґрунтям розгляду питань, пов'язаних із державним механізмом, стали роботи таких учених, як М. Баглай, М. Байтін, Е. Григоніс, С. Ігонькіна, С. Комаров, В. Копейчиков, В. Лазарєв, Л. Морозова, Л. Наливайко, В. Погорілко, О. Скрипнюк, С. Телешун, Ю. Тихомиров, Б. Хесін, В. Чиркін, В. Шаповал, М. Шестаєвта ін. Однак питання організації та функціонування сучасного механізму української держави залишилися поза увагою дослідників і не отримали належного розгляду.

Метою наших досліджень державного механізму є підвищення ефективності його функціонування і приведення у відповідність до вимог сьогодення, що передбачає необхідність як структурних перетворень, так і нових підходів до розмежування й нормативного оформлення компетенції між усіма органами державної влади, що особливо актуалізується в нинішніх трансформаційних умовах розбудови демократичної правової української держави. У цьому аспекті, зазначає С. Серьогіна, важливе значення має також проблема оптимального юридичного визначення компетенції вищих органів державної влади, оскільки саме вони визначають зміст і загальну спрямованість внут-

рішньої та зовнішньої політики [1, с. 3].

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в українській державі відбувається поступова переоцінка багатьох ідейних, у тому числі правових цінностей, їх переосмислення у світлі історичного досвіду ХХ ст., особливо глибоких протиріч теорії і практики радянського соціалізму [2, с. 22].

За нинішніх умов ця проблематика має важливе значення, адже результати відповідних наукових досліджень сприятимуть послідовному, комплексному і системному реформуванню сучасного механізму держави як з огляду на позитивний досвід зарубіжних країн, так і з урахуванням вітчизняного досвіду. В контексті нашого дослідження вихідним моментом є розуміння терміна «механізм держави» або «державний механізм», що має досить широке використання в теоретико-правовому понятійно-категоріальному просторі та є поширеним як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. Серед зарубіжних авторів особливу увагу вивченню механізму держави приділено російськими вченими, у той час як представники західних наукових шкіл взагалі уникають застосування терміна «механізм держави», акцентуючи увагу на розгляді його окремих елементів – органів державної влади, інших інститутів держави, її форми [3; 4; 5; 6, с. 38-39; 7; 8, с. 106]. Однак, на думку сучасних вітчизняних науковців, саме механізм держави визначає специфіку державного розвитку країни та забезпечує сприйняття держави як цілісного явища [9, с. 146]. Ця категорія пов'язує елементи держави в єдину систему і надає їм динамічного характеру. Використання терміна «механізм держави» є виправданим і доцільним, враховуючи, що він найоптимальніше відображає як статичну, так і процесуальну, праксеологічну (діяльнісну) сторони конституційно-правового статусу держави, є його основою.

Вивчення організаційно-функціональної характеристики сучасного механізму української держави потребує розгляду таких властивостей державного механізму, як системність і структурованість, що розкривають його юридичну природу, визначають зміст і правові межі функціонування, висвітлюють внутрішньоорганізаційні зв'язки між елементами, встановлюють основи його діяльності.

Системність і структурованість є невід'ємними атрибутами сучасного механізму української держави, що визначають ефективність його організації і функціонування. Категорії «системність» і «структурованість» є основою понятійного апарату системного підходу і набули широкого використання в юридичній науці при аналізі державно-правових явищ. Ще за радянських часів у науковій літературі зазначалося, що ці категорії не є тотожними. Система розглядалася як сукупність компонентів, взаємодія яких викликає створення нових, інтегративних властивостей, не притаманних окремо взятим компо-

нентам, що утворюють систему [10, с. 11]. Пріоритетне значення в будь-якій системі мають внутрішні зв'язки між елементами, що забезпечують її цілісність. Відповідно, категорія «структура» розкриває внутрішню будову механізму. Структура розуміється як вид (або форма) впорядкування компонентів системи, що є стійким (інваріантним) відносно деяких її змін, перетворень [10, с. 14]. Слід виходити з того, що структура є внутрішньою організацією цілісної системи, яка являє собою специфічний спосіб взаємозв'язку, взаємодії його компонентів. Історичний екскурс свідчить, що органи державної влади Союзу РСР, як і колишньої Української РСР, були лише умовно структуровані [11, с. 38]. Органи держави, за Конституцією 1996 р., вперше стали складати відносно цілісну в своїй основі систему.

Системність механізму держави має універсальний характер з огляду на те, що кожен соціальний механізм є певною системою, яка складається із сукупності взаємообумовлених та взаємозалежних елементів. У цьому контексті механізм держави не є винятком. Важливою умовою функціонування механізму є узгодженість та єдність його елементів. Але, на жаль, в Україні поки не утворено цілісної системи ані більшості органів державної влади, ані загальної їх системи і структури більшості з них, що безпосередньо впливає на ефективність організації і функціонування державного механізму в цілому. Проблемними залишаються й питання кадрового складу органів державної влади, зокрема їх професійний рівень, особисті якості, політична орієнтація тощо.

До структури механізму української держави, що є складним за своєю природою, не можна підходити однозначно та наполягати на наявності чітко визначеного переліку структурних елементів, які забезпечують функціонування механізму в цілому. Структура механізму держави розглядається у нерозривному зв'язку з його діяльністю із виконання державних функцій, що й обумовлює доцільність і популярність застосування структурно-функціонального підходу [12, с. 6]. Структурно-функціональний аналіз механізму сучасної української держави означає вивчення ролі й місця в ньому утворюючих його елементів (структурний підхід) у поєднанні з їх функціональним призначенням, державними функціями, які ними виконуються (функціональний підхід). М. Шестаєв з цього приводу зазначає, що поєднання понять функцій і структури держави обумовлено наявністю тісного взаємозв'язку між ними, вони впливають одне з одного. І для того, щоб склалося повне об'єктивне уявлення про державу в цілому, її сутність, функції, структуру, необхідно розглядати їх в тісному зв'язку на основі структурно-функціонального аналізу цих понять [13, с. 3]. У свою чергу, С. Ігонькіна та Б. Хесін визначають серед складових механізму держави структурну (сукупність певних органів) та функціональну (сукупність певних функцій, для реалізації яких, власне й утво-

рюється вказана вище група органів) [14, с. 12; 15, с. 29-31]. Автори аргументують такий підхід тим, що зміст функцій показує, що робить держава, чим займаються її органи, які питання вони вирішують.

Зазначені точки зору є свідченням того, що функції як основні напрями та види діяльності держави обумовлюють створення відповідних структур, державних інститутів та їх підрозділів, призначення і компетенція яких дозволить реалізовувати державні функції й забезпечуватиме ефективність протікання цього процесу. А це означає, що функції є причиною побудови структури механізму держави певним чином, а наслідком цього є його системність.

У контексті цього дослідження слід навести точку зору М. Байтіна, який відповідно до принципу поділу влади виокремлює на конституційному рівні структурні підрозділи державного механізму, якими є державні органи, роль і місце яких адекватні державним функціям [16, с. 106-113]. Зазначений підхід констатує наявність організаційної основи механізму, яка має прояв у функціонуванні суб'єктів.

Подібної точки зору дотримуються М. Абдулаєв та С. Комаров, які розглядають механізм сучасної держави як сукупність таких структурних елементів: державний апарат; державні підприємства; державні установи; державні організації [17, с. 84]. Учені досить чітко відображають суб'єктний склад механізму. Важливо розуміти, що наявність лише організаційної основи механізму не забезпечує висвітлення складної розгалуженої структури механізму сучасної демократичної, соціальної, правової держави.

Також в юридичній науці при підході до визначення структури механізму держави наголошується на присутності таких основних елементів: суб'єкти механізму; організація їх роботи та взаємодія між собою; матеріальне забезпечення [18, с. 88]. Позитивний характер має виокремлення економічної (матеріально-фінансової) складової у структурі державного механізму, яка підсилює всі інші його складові.

Заслуговує на увагу позиція Ю. Тихомирова, яка об'єктивно доповнює вищезазначені підходи. Серед елементів механізму дослідник визначає державні органи; публічні служби та корпорації; процедури прийняття державних рішень; ресурсне забезпечення [8, с. 107].

Наведені точки зору отримали подальший розвиток у дослідженнях В. Погорілка. Він вважає, що структура механізму держави є сукупністю таких складових, як: 1) організаційно-політична основа держави або політичний механізм; 2) організаційно-економічна основа держави або економічний механізм; 3) організаційно-соціальна основа держави або соціальний механізм; 4) організаційно-культурна основа держави або культурний механізм [11, с. 36-42]. До зазначених складових доцільно додати нормативно-правову основу державного механізму, завдяки якій забезпечується ефективне безперешкодне фу-

нкціонування всіх елементів та їх взаємодія.

Висновки. Виходячи з вищезазначених підходів та різноманітних точок зору, найбільш вдалою уявляється така модель структури механізму держави, яка складається з чотирьох основних взаємопов'язаних комплексних блоків: 1) організаційної основи механізму української держави; 2) функціональної основи механізму української держави; 3) правової основи механізму української держави; 4) матеріальної основи механізму української держави.

Зазначені складові всебічно розкривають структуру механізму держави та є передумовою для його ефективної організації та функціонування. Свідченням цього є такі аргументи. По-перше, враховується складний характер організації і побудови механізму. Складність полягає насамперед у наявності вертикальної та горизонтальної структури механізму. Вертикальна структура характеризується ієрархічністю системи взаємодії суб'єктів механізму. Горизонтальність побудови має вияв у сукупності різних інститутів, систем, що складають механізм. По-друге, наявність певних функцій, для реалізації яких, власне, й утворюються відповідні структури, державні інститути та їх підрозділи. По-третє, взаємодія всіх елементів і ефективне функціонування механізму є можливим завдяки чітко визначеним правовим межах діяльності суб'єктів, тобто, правовому врегулюванню. По-четверте, для функціонування державного механізму та забезпечення взаємодії його елементів має бути створена відповідна матеріальна база. Звідси можна зробити висновок про те, що така модель механізму побудована з урахуванням вищезазначених підходів до визначення його структури та елементів. Викладене свідчить про важливість проведення ґрунтовного аналізу питань організації і функціонування сучасного державного механізму української держави та розробки його ефективної моделі, що закладає фундамент й дає базові орієнтири для подальшого наукового опрацювання цієї проблематики.

Бібліографічні посилання

1. *Серьогіна С.Г.* Теоретично-правові та організаційні засади функціонування інституту президентства в Україні: Монограф. – Х., 2001.
2. *Селіванов В.* До проблеми методологічного забезпечення теоретичного аналізу державотворення і правотворення в Україні // *Право України.* – 2006. – № 4. – С. 21-28.
3. *Vile M. J. C.* *Constitutionalism and the separation of Powers.* – 2-nd ed. – Indianapolis, 1998.
4. *Mcilwain C.H.* *Constitutionalism ancient and modern.* – Ithaca; New York, 1947.
5. *Wormuth Francis d.* *The origins of modern constitutionalism.* – New York, 1949.
6. *Жакке Ж.-П.* Конституционное право и политические институты: Учеб. пособие. / Пер. с франц. – М., 2002.
7. *Шайо А.* Самоограничение власти (краткий курс конституционализма) / Пер. с венг. – М., 2001.
8. *Тихомиров Ю.А.* Механизм государства // *Теория государства и права: Учеб.* / Под ред. В.К. Бабаева. – М., 2003.
9. *Бобровник С.В.* Механізм та апарат держави // *Теорія держави і права. Акаде-*

мічний курс: Підруч. / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К., 2006.

10. *Аверьянов В.Б.* Функции и организационная структура органа государственного управления. – К., 1979.

11. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика: Монограф. / Відп. ред. В.Ф. Погорілко. – К., 2003.

12. *Наливайко Л.Р.* Структурованість як невід'ємний атрибут конституційного механізму української держави // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2005. – № 8 (46). – С. 5-15.

13. *Шестаев Н.Т.* Функции и структура государства. – М., 1992.

14. *Игонькина С.И.* Милиция в механизме Российского государства: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – М., 1996.

15. *Хесин Б.Л.* Механизм современного российского государства: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – М., 2001.

16. *Байтин М.И.* Механизм государства // Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2001.

17. *Абдулаев М.И., Комаров С.А.* Проблемы теории государства и права. – СПб., 2003.

18. *Скакун О.Ф.* Теорія держави і права: Підруч. / Пер. з рос. С.О. Бураковського. – 2-е вид. – Х., 2005.

Надійшла до редакції 13.06.2012

Т.А. Француз-Яковець

кандидат юридичних наук

(Інститут держави і права

ім. В.М. Корецького НАН України)

УДК 342.52

ОСНОВНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДВОПАЛАТНИХ ПАРЛАМЕНТІВ ЄВРОПИ

У статті розкрито основоположні питання організації роботи бікамеральних парламентів, досліджено нормативно-правові акти, які визначають парламентські процедури сучасних парламентів.

Ключові слова: *двопалатний парламент, сесія, пленарне засідання, порядок денний, голосування, парламентські процедури, Конституція, регламент.*

В статье раскрываются основополагающие вопросы организации работы бикамеральных парламентов, исследуются нормативно-правовые акты, определяющие парламентские процедуры современных парламентов.

Ключевые слова: *двухпалатный парламент, сессия, пленарное заседание, повестка дня, голосование, парламентские процедуры, Конституция, регламент.*

The article describes the fundamental issues the organization of the bicameral parliament, study regulations that define the parliamentary procedures of modern parliaments.

Keywords: *bicameral parliament, session, plenary meeting, agenda, voting, parliamentary procedure, the Constitution, rules of procedure.*